

לפיד

הגבורה שלי

ז'וזה אבולקר.
מפקד המחנתרת היהודית
באלג'יריה

דניאל איקן מספר על גבורה יהודית שלא זכתה לאור הזרקורים בתקופתנו החשוכה ביותר של העם היהודי. סיפור של אומץ לב, עוז ואמונה

תקיף ומשמעותי חייב להיעשות, בטרם יהיה מאוחר מדי. שמו של האדם היה ז'וזה אבולקר, תושב אלג'יריה. המדינה האפריקאית, שנשלטה בידי צרפת וסופחה אליה עוד מ-1830, היתה יעד טבעי להמשך הכיבוש של הצורר הנאצי מגרמניה.

באותם הימים החל אבולקר להקים במהירות מחתרת פעילה ותוססת של סטודנטים יהודים מכל רחבי אלג'יריה, אשר תגן על זכויותיהם הנרמסות בזו אחר זו של היהודים במדינתם. המחנתרת החדשה התקיימה תחת כיסוי של קבוצות אימונים ספורטיביות המתאמנות במועדון כושר בבירה אלג'יר, והצליחה להישאר חשאית להפליא. המחנתרת עקבה אחר הפרעות הסדר שכוונו כלפי היהודים הנרדפים, והגיבה לכל אירוע אנטישמי. מיום ליום התעצמה המחנתרת בכלי נשק ובתחמושת נוספים, ובכל זירה שבה פעלה השאירה כתובת למזכרת: "המחנתרת עומדת על המשמר". סיסמא שהפכה ברבות הימים לסמל הניצחון של המחנתרת על שלטונו של היטלר.

באוקטובר 1942, כאשר ארצות הברית החלה להתערב בנעשה באירופה, חיפש הגנרל דווייט אייזנהאואר, מפקדו של הכוח האמריקאי, שותפים מקומיים באלג'יריה שיעזרו לו למנוע את השתלטות הרייך על אלג'יריה. הוא איתר קצינים צרפתים ששנאו את הגרמנים ורצו בנפילתם, ועירב אותם בתכנוניו למניעת הפלישה.

עד לא מזמן הייתי תלמיד במערכת החינוך של מדינת ישראל, וככזה, עברתי את הרצף הרשמי המקובל של לימודי השואה: הטקסים בבית הספר היסודי, שיעורי החינוך בחטיבה, ההתעמקות בחומר לקראת הבגרות בכיתה י"א, והמסע לפולין. כחברה, ידענו לאמץ לקרבנו את הסיפורים המרגשים – העצובים וה"שמחים" כאחד – אותם סיפורים שחזרו בגרסאות שונות מטקס לטקס, משנה לשנה. באלומת נר הזיכרון ניסו להאיר לנו משהו מתוך החושך הגדול, השכול והעצב.

נכון, נר הזיכרון הזה הוא הכלי שזוכר ולא שוכח את התקופה האפלה בתולדות העם היהודי, אך לצדו דולק לו גם לפיד של אומץ ועוז. לפיד של יהודים שהחליטו שבכוחם לשנות את המציאות. הלפיד הזה, הוא שגורם לי מדי שנה ביום הזיכרון לשואה ולגבורה לזקוף קומה ולהביט קדימה בצפירה בת שתי הדקות, ולהרגיש גאה בהיותי יהודי. הלפיד הזה מגולם בעבורי ב"מבצע לפיד", הוא מבצעה המופלא של המחנתרת היהודית באלג'יריה.

הימים ימי קיץ 1940, מלחמת העולם השנייה. גרמניה הנאצית מחליטה לעבור אל יעד הכיבוש הבא במסעה: צרפת.

אלפי היהודים בצרפת מתחילים להבין את מימדיה של האנטישמיות, אך עוד לא מסוגלים לצפות את העוצמה ההרסנית של המנהיג העליון החדש. ובכל זאת, בתוך אי-הוודאות באשר לגורלם של היהודים בצרפת ובאירופה כולה, החליט אדם אחד כי מעשה

באותם ימים החל אבולקר להקים במהירות מחתרת של סטודנטים יהודים מכל רחבי אלג'יריה, שתגן על זכויותיהם הנרמסות של היהודים. המחנתרת התקיימה תחת כיסוי של קבוצות אימונים ספורטיביות המתאמנות במועדון כושר בבירה אלג'יר, והצליחה להישאר חשאית להפליא

מיכל זהבי, פריחה, 2012, פיסול במכסי קופסאות שימורים ודף של ספר. מתוך התערוכה "ספר אמן", שהוצגה כחלק מפסטיבל השירה "מטר על מטר"

חברי המחתרת בטקס הענקת צלב החירות באלג'יר, 1947

התוכנית הגאונית היתה תלויה במהירות הכיבוש האמריקאי, שכן הצבא הצרפתי עמד לגלות את התרמית במהרה. אילולא המחתרת, לא היה מצליח הגנרל אייזנהאור להשתלט על המדינה עם כוחו המצומצם, שמנה רק 2,500 לוחמים, ובכך למנוע את כניסתה של גרמניה לאלג'יריה.

לצד הסיפורים המיתיים של מרדכי אנילביץ', אדם צ'רניאקוב, הרב ליאו בק ואחרים, ישנו גם סיפור הגבורה של ז'וזה אבלוקר וחבריו למחתרת; סיפור שלא שמעתי מעודי כתלמיד בבית הספר. אולי כי דמות הגיבור אינה היהודי הפרטיזן הלוחם אל מול האויב, אלא סיפור מסוג אחר, שבו הרובה והסכין הנשלפת אינם המגן, אלא כוח המחשבה, התעוזה והאמונה.

קבלת הצל"ש - 1942

לאחר המלחמה פיתח אבלוקר קריירה אקדמית כפרופסור לרפואה. הוא התבודד בסוף ימיו בעיירה מנוסק (Manosque) שבאלפים הצרפתיים, שם הלך לעולמו בנובמבר 2009. רק היום, כמעט 73 שנה אחרי "מבצע לפיד", החלו היסטוריונים להכיר בו כמבצע הרואי ולהעמיד את סיפורה של המחתרת לצד סיפורי הגבורה הגדולים בתקופת המלחמה.

סיפורה המופלא של מחתרת יהודית זו, הוא סיפור על מנהיגות יהודית אמיצה וחזקה, סיפור של נחישות וחוכמה. זו מחתרת שידעה לשלב ידיים עם כוחות נוספים ולהתאגד מול האויב הנאצי, ולנצח אותו. **פשוט כך - לנצח.**

המחתרת היהודית הזאת היא הלפיד שלי ביום הזיכרון לשואה ולגבורה, ומזכירה לי שגם בתוך טרגדיות אינסופיות, ישנם סיפורי גבורה וניצחון.

דניאל איקן הוא בוגר גרעין נח"ל "רקיע" של נוע"ם, והשתחרר משירותו הצבאי. danielikank@gmail.com לתגובות

האמריקאים והצרפתים חיפשו חיילים שיבצעו עימם את הפעולה שתמנע את הכיבוש, ומכאן והלאה היתה הפנייה אל המחתרת היהודית טבעית. וכך נוצרה שותפות טרנס-אטלנטית בין האמריקאים, הצרפתים והיהודים האלג'יראים. מצדם של היהודים, לא היתה שותפות זו מובנית מאליה, שכן הם הכירו בקצינים הצרפתים כמי שרמסו את כבודם במשך שנים; אך האינטרס הלאומי של בלימת הנאצים זוהה בזמן, ועמד בראש סדר העדיפויות של המחתרת היהודית.

תוכנית המבצע הפשוטה נראתה כאילו נלקחה מתסריט הוליוודי; המחתרת היהודית ניצלה הוראת קבע שהונהגה בשלטון הצרפתי, ולפיה במצב חירום ישתלטו מליציות של אזרחים על מוקדי השליטה בעיר, כדי לשחרר את הצבא לתפקידו הביטחוני. בערב השמונה בנובמבר 1942, הלילה שבו תיכננו הכוחות האמריקאים לכבוש את אלג'יריה, הופיעו במוקדי השלטון בעיר כ-400 חברי המחתרת, מחופשים למליציות האזרחיות ומתנוגברים בעשרות אזרחים צרפתים. הם השתלטו על מוקדי השלטון הצרפתי, ובהם גם על מערכת הטלפון המרכזית. כך, כשהתקשרו הקצינים לברר מה פשר המהומה, הודיעו להם חיילי המחתרת היהודית שאכן מדובר במצב חירום, ולכן יש למלא את כל הפקודות של המליציות.

כך נוצרה שותפות טרנס-אטלנטית בין האמריקאים, הצרפתים והיהודים האלג'יראים. מצד היהודים זה לא היה מובן מאליו; הם הכירו בקצינים הצרפתים כמי שרמסו את כבודם במשך שנים. אבל האינטרס של בלימת הנאצים היה משותף